

HADTÖRTÉNELMI APRÓSÁGOK.

Nagóchy Gáspár Nogarolla Ferdinánd felsőmagyarországi főkapitányhoz (1586). Spectabilis et magnifice Domine ac Amice observandissime. Salutem et servitorum paratissimam commendationem.

Értem az Nagyságod leveléből az mi kegyelmes urunk Ernestus herceg parancsolatját az törököknek készületi felől. Annak okáért az ott kinn végekhez való szolgálknak meghagytam, hogy készen legyenek és ahová Nagyságod parancsolja, oda menjenek; ezek pedig, az kik itt Munkácson veleni vannak, noha immár paripájokat kibocsáták az fűre, miért hogy itt is minden lóeleség elfogyott, sehol semmi nincsen; mindazáltal jobbik lovacskájokat mindeniknek benntartatom velek és ahová szükség leszen és Nagyságod parancsolja, oda bocsátom ezeket is.

Az mely asszonyi állatnál az én nevem alatt való levelet találtak, az nem én levelem; hiszen Nagyságod az én pecsétemet ismeri. Az *Palaticz György* nevéen valót sem tudom micsoda levél. Én inkább vélem, hogy *valami török practika*. Azért törvény szerént meg kell büntetni s ugyan meg kell érette ölni. Az leveleket im ismét visszaküldtem Nagyságodnak.

Isten tartsa meg Nagyságodat.

Ex Munkác die 21 Aprilis anno 1586.

Magnificentiae Dominationis Vestrae amicus et servitor

Gaspar Magóczy.

Kívül: Magnifico domino Ferdinando comiti a Nogarollis, sacrae caesareae regiaeque Majestatis consiliario ac partium regni Hungariae superioris generali capitaneo etc., domino et amico observandissimo.¹

Nagy Márton hadnagy bizonyosága (1597). Kassa város levéltárában fekszik az alábbi eredeti irat, a melyben Nagy Márton nevű hadnagy bizonyosságát adja annak, hogy illetékeiket megkapták és hogy híven fognak szolgálni. «En ky vagioek Nagy Marton vallom minek-

¹ Eredetije Kassa város levéltárában a lajstromozatlan iratok között.

utana (az) nemess és beczületes tisztelendő Cassay Biro uram es egész (= egész) tanacztoll Hadn(a)gya úalaztattam az meg neuezet Warosnak drabantainak, Hogy mind az en tizedesseimel es alattam ualo drabantaimall az fizetést telliesegell egy hórá fel üettük N. B.* ollian ockal is, hogy mig az nemes es becsületes Biro Vram es az egez vaross zazloya fön all, soha el nem hagyuk. Ennec nagyob bizonsagr (a) en Nagy Marton, hadnagya az meg mondott drabantoknak es az en tizedesseimel kezenk irassa val (meg) erősítettük.»

Az okirat szélén : N. B.* tudni illik az 5. 7-bristöll (Septembristill) fogua az 4. 8-brisick (Octobrisig) A(n)no (15)97.

Bornemissza József huszti kapitány levele Bellény Zsigmondhoz, Borsod vármegye országgyűlési köveléhez (1609). Generose ac egregie Domine, mihi observandissime.

Az Uristen Kegyelmedet jó szerencsés egésséggel áldja meg.

Elhittem, hogy Kegyelmednél nyilván vagyok, az én ifjúságomtól fogva ennek az szegény Magyarországnak mennyi sok vérhullással és három ízben való keserves rabság viselésémmel szolgáltam legyen mindenkoron s ez mostani utolsó szabadságának ujabban való helyére állatásában is az én kegyelmes uram mellett, az Istenben elnyugodt szegény Boczkay István fejedelemnek hűséggel szolgáltam minden helyeken, mely sok szolgálatomnak tekinteteért adott volt ő felsége Ung vármegyében egy kevés jóságocskát az leleszi jóságból, Sislocz, Trask és Ratbeli portiákat, mely mindenestől is husz avagy huszonöt ház jobbágyot teszen, melyet ez ideig békességesen birtam. Értem azért, hogy kegyelmednek instructiójára ugy volna az nemes vármegyétől, hogy az kik benemerita personák, azoknál valok maradjon.

Kegyelmed azért tudja az én kicsiny állapotom szerint mindéitig Magyarországon szolgáltam. Kérem kegyelmedet nagy bizodalommal mint uramat, ha ott Pozsonyban az nemes ország előtt afféle jóságokról emlékezet leszen, kegyelmed az ország mellett való sok hű szolgálatomért legyen minden promotióval és patrociniummal az én dolgomban, maradjon az kevés jóságocská kezennél, kiért mind ő felségének koronás királyunknak s mind penig édes hazánkknak és kegyelmednek is életém fogytáig szolgálhassak.

Tartsa meg az Uristen Kegyelmedet.

Datum in Ungwar 12 Octobris anno 1609.

Generosæ ac egregiæ Dominationis Vestræ servitor paratissimus

Josephus literatus Bornemissa:
capitaneus Hustiensis m. p.

Adalék I. Rákóczy György 1644-iki hadjáratához.

Midőn I. Rákóczy György Erdély fejedelme 1644 február havában megindult, hogy fegyveres kézzel védje meg a magyarországi protestánsok veszélyeztetett jogait, elsősorban Kassa városára támaszkodott, a mely elsőnek csatlakozott a fejedelemhez s némi alkudozás után márczius hó 11-én megnyitotta kapuit előtte.

A hadjárat azonban rövid időre rá megakadt s a hű Kassán kedvezőtlen hírek szállongtak. A fejedelem tehát szükségesnek tartotta, hogy a város polgarságát megnyugtassa, a mi 1644 május hó 14-én, szokatlan időben, délután 2 órakor a város rendkívüli közgyűlésében megtörtént. Máskor rendszeren a kora reggeli órákban volt az összejövetel.

A város jegyzőkönyvében a dolgot a következő szavakkal örökítették meg:

1644. Die 14. Maii, secunda (t. i. hora) pomeridiana fuit frequens extraordinarie in curia amplissimus senatus, tribunus plebis, seniores, tota denique electa communitas.

Mi az oka, hogy ő Nagyságának vissza kellett szállani, tagadhatatlan dolog, *Lévánál* három nemzetről álló kétezer vitézi, megütközvé az ellenséggel s jól is viselvén az magyarok magokat, a németekben annyit elejtettek, hogy egyik testről az másikra hághattanak s kiváltképen az kurtányok még az *Pucham* zászlóját is elnyerték s el is hozták, melyhez sok időtől fogva hasonlót nem láttanak.

Visszaszállásának penig oka, mert noha jó szívvel megütközött volna derekasan az ellenséggel, de az budai vezér értvén, hogy az törökök is némelyeket az német zsákmányosokban elfogtanak, intette arra az vezér, ne tartaná gyalázatnak az visszaszállást, mivel ő is meg akarná segíteni, s úgy szállott minden hadaival *Seczenihez* (= Szécsény). Az hely is ottan az ütközetre alkalmatlan és igen szűk levén s élésből is megfogyatkozván, jobb mezőt is az harezra, amint más alkalmatosságot is akart arra választani. Ezek az okok kényszerítették Urunkat ő Nagyságát az visszaszállásra. Hanem ő Nagyságának kívánsága ez: mivel az okos emberhez illenek, az dolognak általlátása, vennénk be az praesidiomot (katonaságot, helyőrséget). Ez is értésére esvén Urunk ő Nagyságának, hogy az palatinust az császár visszamenni parancsolná, s az *ledniczei várat* is, noha az németek mintegy kétezeren megszállották volt, de egy éjjel senkitől nem lévén bántások, csak felkeltének s elmentenek alóla; kétség nélkül, ha jól volna dolgok, ezek sem mentének volna el.

Az ratiók (= okok) penig, melyekkel persuadeálni akarja ő Nagysága az praesidiomnak bevételeét, im ezek:

1. Az ő magok megmaradása, jó hírek-nevek, mindez világon s másikon, egyedül áll az Isten tisztességéhez s hazájokhoz való buzgó állhatatos szeretetnek megtartásában, melyért minden világi javokat semmire szükséges becsülni.

2. Mi az ő szabadságokért fáradunk, kiben mi is úgy mehetünk hasznosbban elő, ha ők is azt egy szívvel-lélekkel s akaratallal segítik.

3. Soha annyi remissát, ajánlást nem irhatnak, kit megálljanak s bizony jövődőben bosszujokat töltik rajtuk.

4. Mi is úgy felelhetünk meg nekik tett fogadásunknak, ha ők is meg nem fogják tőlünk az alkalmatosságokat ; mert mi velek akarnánk élni és halni ígéletünk szerint.

5. Több keresztyén attyokfiának is ne tegyenek kárt ő kegyelmek.

6. Az ellenségnek se adjanak szívet s alkalmatlanságra utat.

7. Most távoztathatják el magokról s gyermekekről az német igáját, ha egyesek leszünk.

8. Hasznos is az leszen. Mert megértvén az ellenség is muniálását (megerősítését) az helynek, talán még feléje sem megyen, ha most száz oka volna is.

9. Legyen örök példa előttök, *Boczкаи* fejedelem idejében mely becsületesen viselték akkor magokat, noha akkorbeli némettség nagyobb erővel volt. Mert ennekgyalogja kevés, rosz is, lövészerszáma csak mezőre való, nincs oly készüllettel, hogy várat s várost vína.

10. Nekünk tartozó kötelességeket is viseljék szemek előtt, assecuráljuk, mihentest eltávozik, kihozzuk, akármí kárt valljanak külső hostátjokban, recompensáljuk (kárát pótoljuk) ; gyalogink pénzen fognak élni, ha kinek kárt tennének, megadjuk.

Ezen kívül is több helyes és fő ratiokat kell felkeresni, de jó módjával, szép csendesen, meg kell azt is gondolniok, ha mi ő kegyelmekben frusráltatnánk (csalódnánk), kit nem reménylünk, valjon találkoznék-e oly fejedelem ezután, a ki akármí szükség idején felkelne mellettek, gyalázatos, rút hírek-nevek is maradna a posteritásnál (az utókornál). 1644. 11. Maii. *Putnok*.

Deliberatum : Jóllehet az praesidiomnak bevétele igen kedvetlen állapot, mindazonáltal ha az veszedelmet, mely előttünk vagyon, tekintjük, az szükség azt dictálja. Mert avagy oltalmazzuk magunkat avagy mindjárast megírjuk az palatinusnak, hogy siessen ide és feladjuk az várost, olyan amnistiát nekünk nem adnak, melyet megálljanak és büntetéssel hozzánk ne nyuljanak. Avagy pedig urunk ő Nagysága parancsolatjának engedvén, az praesidiumot bevesszük és ekképpen magunkat oltalmazzuk ; az hely nagy, elégtelenek vagyunk annak

megoltalmazására. De modalitate kell azért csak gondolkodnunk, mikor s hová szállítsuk elsőben s minemű nemzetségből állók legyenek azok.

Az jószág elpusztult, elégtelen az kőnek és palánkfának hordására ; hanem az városiak is, kiknek szekerek s vonó barmok vagyon, hordasanak s az kiknek penig nincsen s értékek vagyon, fogadjanak s arra való fákat, az holott közel találtak, vágatván, hasonlóképpen hordasanak. Csak úgy kell azért gondolkodni az állapotról, mintha immár itt volna az ellenség és ha az várost megveszi, soha *Kassa Kassa* nem leszen, hanem szintén arra az állapotra jutunk, mint szintén az *csehek*.

Kemény Lajos

Hadik András altábornagy, mint egyházi író. Hogy rettenthetetlen hősök s nagy hadvezérek e mellett mély vallásossággal és Istenben vetett hittel is birhatnak, a történelemből számos példával látjuk beigazolva.

Hadik altábornagyról, a berlini hősről, Mária Terézia híres hadvezérééről, nem tudtuk, hogy mély vallásos érzülete őt arra is indította, hogy a háború szenvedéseinek mintegy lelki enyhítésére könyvet is írjon.

Az Úr pajzsának nevezi munkáját, melyben a «Szent Írásból s más válogatott és becses munkákból» az erre vonatkozó részeket egybeállította. A fekete bőrbbe kötött 169 kis 8-rét alakú latin nyelvű kézirat czíme :

Clypæus Domini Exercituum
 Conterentis Bella
 ex
 Scriptura Sacra
 et aliis
 selectis precibus
 opera.
 Generalis
 Andreas Hadik
 elaboratus.

A munka keletkezésének idejét nem tudjuk. A kötetből az első czímlap ki van vágva. Valószínűleg ezen volt az írás helye és éve is megörökítve. Nyomatásban nem jelent meg.

A könyv tábláján mint egyik könyvtulajdonos *Vay János* alezredes, a ki 1807-ben halt meg,¹ sajátkezűleg jegyezte fel nevét. E családban

¹ *Nagy Iván.* Magyarország családai. XII. k. 101. l.

maradt fenn ez értékes kézirat s jelenleg özv. Vay Kázmérné tulajdonában van Budapesten.

A híres hadvezér hasonnevű fia, II. András, szintén katonai pályán tünt ki és lovas tábornokságig vitte.¹ Erről azt írja Szinnyei a Magyar írók életrajzaiban,² hogy a következő című könyvet írta: Tentamen quod ex prælectionibus mathematicis tam publicis quam privatis subibit. Ez a munka Bécsben 1779-ben jelent meg. Úgy de ez a II. András született 1764 május 12-én s így ezt a könyvet 15 éves korában írta volna. A mit is kizárt dolognak tartván, minden bizonynyal ezt a könyvet is édesatyja, a hős I. András írta (szül. 1710 okt. 16, megh. 1790 márcz. 12).³ A ki, hogy különben is íróember volt, abból is látszik, hogy élete folyását is könyvben írta meg, kapitánykorától kezdve, leírva híres berlini haditényét is és általában érdekes fejtegetésekkel kísérve az átét hadieseményeket.

Hogy az elől említett vallásos tárgyú mű címlapján csak generálisnak írja magát, magyarázata az, hogy akkor még nem lehetett gróf, mert 1756 nov. 10-én lett előbb altábornagy és grófi rangra ezután csak 1763 május 20-án emeltetett. De nem is lehet kétségünk e munka szerzősége iránt, ha tudjuk, hogy iskoláit elvégezvén, oly mély vallásos érzülettel bírt, hogy mindenáron a jezsuita-rendbe akart belépni, mely száundékáról atyja csak nagynehezen tudta lebeszélni.

Dr. Szendrei János.

Lovas nemzetőrök fegyverzete 1848-ban. A csákány, a fokos ősi fegyverzete a magyarnak s a mai világháborúban is ott forog a hős magyar katonák kezében. I. Napoleon vértesei kellemtelen tapasztalatokat szereztek róla és a legendás negyvennyolczas időkben is szerepelt, a mint arról a két alább közölt okirat is tanuskodik.

Megjegyezzük, hogy az okiratok a kassai honvédelmi bizottmány-nak Kassa város levéltárában őrzött irattárában találhatók.

1.

Tisztelt Polgármester Úr!

Abauj megye által mozgóvá teendő 500 lovas nemzetőr fegyverzete kiegészítéséhez szükségelt csákánynyelekhez megkívántató 250 darab

¹ Nagy Iván. Magyarország családai. V. k. 9—13. l.

² Szinnyei József. Magyar írók. IV. k. 1896. 227—8. l.

³ Magyar Nemzetiségi Zsebkönyv. I. k. Főrangúak. 1888. 120. l.

1½ öl hosszú s 2 hüvely vastag gyertyán vagy körös fiatal fának léte s minthogy ez Kassa város uradalma erdejében létezik, hivatalosan felkérem tisztelt Polgármester Urat, méltóztasson készpénz fizetés mellett a kívánt mennyiségű fát assignálni. Tisztelettel maradván Kassán, november hó 20-án 1848.

Semsey Albert.

Kívül: Abauj megye főispánjától. Gróf Dessewffy Ferencz úrnak, sz. kir. Kassa város polgármesterének Kassán. Hivatalból.

Fent más kézzel: bemutat (tatott) november 20-án 1848.

43/1848. Pulszky Sándor főparancsnok.

2.

Kassa városa polgármesterének, Gróf Dessewffy Ferencz úrnak.

Ezennel felszólítom Polgármester Urat, méltóztasson:

1. A kassai tüzér-raktárból 6000 gyutacsos, 10,000 közönséges éles töltést és egy mázsa repesztő lőport rögtön ide által tenni.

2. Még annyi gyalog nemzetőrt, a mennyit felfegyverkezteni lehet, mielőbb egyenesen Bártfára küldeni.

3. A honvédeknek, kik mai napon tölem elindulási parancsot nyertek, kiindítatásokat és felfegyverzetésöket, *hacsak kaszákkal* is a mennyire lehet, előmozdítani.

4. *Az önkéntes lovasságból elhatározott, bátor embereket*, a mennyit lehet, *hacsak fokosokkal is ellátva*, kiindítani.

5. A kassai főélelmezési hivatalt oda utasítani, miszerint mindeneket elkövesse, hogy egy 10,000 ember élelmezésére el legyen készülve.

6. A Kassán általvonuló gömöri és tornai fegyveres nemzetőröket, ha töltvényekkel ellátva nem volnának, egyenként legalább 10 éles töltésekkel látassa el.

Kelt Eperjesen, nov. 30-án 1848. *Pulszky Sándor*, alezredes.

Kívül: 43/1848. Pulszky Sándor főparancsnoktól. Kassa városa polgármesterének, gróf Dessewffy Ferencz úrnak. Hivatalból. Kassán.

Kemény Lajos.

Számadáskönyv 1849-ből. A dési m. kir. áll. főgimnázium tanári könyvtárában egy értékes számadáskönyv van, mely az erdélyi hadtest számadásait tartalmazza 1849 januárius elejétől ugyanazon év július végéig. A számadási napló vezetőjének neve nem bizonyos, belső lapján 1879-ből ironnall feljegyezve találjuk ugyan, hogy «Intze József főpénztárnok jegyzetei», de ennek valóságát nem tudjuk ellenőrizni. Ettől eltekintve azonban, a számadáskönyv maga kiváló értékkel bír, mely-

nek adatait az ezelőtt hatvannyolcz évvel folyt nagy küzdelem emlékére jónak látjuk nyilvánosságra hozni. A tételeket egyenként nem részletezzük, hanem csak a végösszegeket közöljük.

Felszerelési költségekre kiadtak 1849 jan. 7-től május 12-ig	1525242	frt	48	kr.-t
Élelmiszerekért a hadsereg és a lovak számára jan. 7-től júl. 5-ig	264435	«	33	«
Posta- és futárköltések fedezésére januárius 9-től július 3-ig	17658	«	05	«
Különböző hivatalnokok, alkalmazottak stb.-ek fizetésére januárius 19-től július 31-ig	73053	«	10	«
Nyugdíjra, költözési költségekre stb.-re április 28-tól július 26-ig	30624	«	50	«
Papok, tanárok, tanítók fizetésére januárius 16-tól július 16-ig	9145	«	83	«
Bánya- és vasgyárfelszerelésekre s ugyanott működő hivatalnokoknak márcz. 24-től máj. 12-ig	44697	«	50	«
Futárdíjak jan. 19-től július 27-ig	6862	«	17	«
Kórházi költségekre április 2-től július 1-ig	1566	«	—	«
Kormánybiztosok, képviselők stb.-ek fizetésére febr. 12-től júl. 20-ig	46587	«	53	«
Segélyezések menekültek és betegek részére febr. 17-től július 16-ig	15371	«	53	«
Jutalomdíjak 1849 januárius 31-től július 18-ig..	3570	«	84	«
Előlegezésekre, városi és megyei tisztviselők fizetésére januárius 15-től július 24-ig	27919	«	04	«
A szamosújvári rabok élelmezésére jan. 7-től július 2-ig	14256	«	74	«
Törvényszéki hivatalnokok részére februárius 7-től június 28-ig	2982	«	90	«
Kölcsönök törlesztésére febr. 10-től júl. 30-ig ..	7301	«	16	«
Nyomdai és könyvkötői munkák fedezésére febr. 22-től jún. 24-ig.....	2650	«	86	«
Fára, írószerekre június 21-től július 1-ig	303	«	08	«
Ózvegyek és rokkantak segélyezésére januárius 7-től május 26-ig	743	«	—	«
Vegyes kiadásokra januárius 15-től július 6-ig...	1396	«	52	«

Az erdélyi hadtest kiadásai e szerint mintegy 2.096.368 (ezüst) frt 16 kr.-nyi összegre rúgtak alig hét hónap alatt.

Dr. Lukinich Imre.

Harcztéri levelek (1917—1918). A Ludovika Akadémia tiszti kaszinója erekljeként őrzi azokat a leveleket, a melyeket az akadémiának harcztérre küldött tanárai írtak hírmondóul és bajtársaik üdvözlésére. Közülök ragadjuk ki az alábbiakat ; valamennyi az olasz hadszintérről származik. A leveleket *Rákosi György* vezérkarhoz beosztott és *Prökl Elemér* századosok írták. Változatos tartalmukkal talán értékes adalékot alkotnak majd akkor, ha az eredetieken már erőt vett az idő vasfoga.

Prökl százados levelének tartalma a következő :

«Szeretett Őrnagy Uram! Várva-várt leveleit megkaptam s gyógyító balzsamként hatott a soraiból áradó szeretettől átítatott lelkének lehellete, mely most sokszorosán jól esik, a mikor megint itt állunk és rettenetesen nehéz óráit éli dicső ezredünk, a világ legborzalmasabb frontjának még sokszor borzalmasabb pontján, a Mte S. Gabrielén. Nem mondható el szóval, le sem írható, a mi itt van ; sőt még az itt sínylődők sem foghatják fel, hanem csak meghalnak vagy megöriünek. Kimondhatatlan szenvedések : szomjúság, éhség, soha sem szűnő hallatlan ágyútűz, tisztázatlan és mindig kritikus harcshelyzet. Örökös harcok és ezekhez az offenziva kezdete óta szerte heverő temetetlen halottak száza az élőkkel szoros közelségben és milliárdnyi hullalégy. Itt csak félig örülni tarthatunk ki. Hogy meddig bírjuk az evőknek ezt a végső megfeszítését, hamarosan elválik! Majer főhadnagy 12 óra multán már kérte megmaradt 14 emberének a felváltását a halálos kimerültség miatt. Őrnagy Uram, minden rossz lélek ide jöjjön megtisztulni! Az a sok rosszindulatú, embertársát maró hízelgő, miért nem jön ide!? Itt még ezek is vezekelhetnek! Filiczky hadnagy 13-án egy vállalkozás alkalmával beugrott az olaszok árkába és egy ellenséges géppuskát megfordítva, lőtte a menekülő olaszokat. De jött a zárótűz és a még hatalmasabb ellentámadás és Filiczky, volt tanítványom agyongyötört teste szétmarczangoltan borult az ellenség géppuskájára, a melyet ő maga ragadott el tőlük kézigránáttal. Kétségbeesett kézítása után, megtépve a nagyobb erő által, hátráltunk állásainkba, visszaadva az olaszoknak az általunk csak imént elfoglalt állásokat. Így azután hiabavaló volt szerető gondosságom, az eleste hírére készített koporsó nem kapta meg dicső lakóját, mert Filiczkyt, az én szeretett kedves tanítványomat nem hozathattam le a 19/a. kavernából. Vérzik a szívem érte. Egy borzalmas éjszakán kint jártam a kavernákban, állásokat szemléltem s ekkor magam győződtem meg arról, hogy kis hívemnek drága hősi holtteteme elérhetetlen.»

«Őrnagy Uram, itt nincsenek élő emberek, csak hullák ; mozdulatlan hideg és járkáló, csúszó-mászó élő meleg hullák. Nincsen kacaj,

nincsen mosolygás, csak dögleletes hullaszag és végítéleti pusztulása mindennek. Ilyen körülmények között a mi helyzetünk, a műszaki századé is rettenetes. Nagy veszteségek árán is alig tudunk valamit teljesíteni. Meddő erőfeszítés minden. Minden csákány és minden kalapácsütésünkre néhány tuezat gránáttal felelnek. Ne gondolja őrnagy uram, hogy önbizalmamat vesztettem, de félek, hogy megőrülök ebben a szünni nem akaró fergetegben. A dolgom is sok, sokat kell kint járnom, a mit pedig csak rohanva lehet megtenni egyik lyukból a másikig. Ha itt elvégeztem dolgomat, rohanok a másik kavernához rettenetes zónákon át.»

«Egy alkalommal hozzám jött Horvát Dezső hadnagy. Tizenegyedikén még együtt indultunk vidáman a felváltásra. Kerek és telt képű, piros-pozsgás, víg és büszke fiú volt. Most, a mikor viszontláttam, sírva fakadtam, el kellett fordulnom tőle, hogy ne lássa a szájalom könnyeit. Úgy néz ki, mint az örült. Minden pillanatban szinte várja az ember dühöngése kitörését. Alig van hangja, alig mozog; csupán vánszorgó árnyalak. Szegény fiatalság, mit vétettél te a Mindenható ellen, hogy ily nehéz keresztet raktak vállaidra?..»

«Nappali világítás a fényszórók sugaraiban. Egy éjjel csaknem két órán át feküdtünk a puszta köveken, gyalázatos gránáttűzben. Ránk is tapadt egy fényszóró sugara. Nem ment le rólunk. Nem mozdulhattunk és álltuk ezt a tüzet is. Azt hittem, megőrülök; fel akartam ugrani, hogy a fényszóróba vagy a sötétségbe rohanjak. Oly örületesen bombázta a tüzérség a Gabrielét, hogy idegeim felmondották a szolgálatot és zokogtam; a biztos halál érzete vett erőt rajtam. Ebben a borzalmas pillanatban valóban kedvesek voltak a mellettem fekvő undorító hullák. Melléjük húzódtam, utánozni iparkodtam őket, hogy a pazar fényben engem is hullának nézzen az ellenség a szomszédos Monte Santóról. Holtra fáradtan, kiszáradt torokkal értem le másnap reggel. Utána másfél napon át sem enni, sem aludni nem tudtam; reszketett minden porozikám, fájtak az idegeim és borzongtam. Még most is magamon kívül vagyok, ha átgondolom állapotomat...»

Rákosi százados pedig ezeket írta :

«Mélyen tisztelt Elnök Úr! Kedves kötelességemnek teszek eleget, midőn Itália földjéről, a Tagliamentó hatalmas torrensének partjairól küldöm legszívesebb üdvözetemet az uraknak. Dandárom törte át a Bainsizza-plátón a frontot, elfoglalta Canalet s innen Isten ostoraként szerepelt Codroipóig. Tollam nem elég erős az események leírására, de feltétlenül hiszek az isteni gondviselésben, mert az a megsemmisülés, melynek szemtanui voltunk és vagyunk, csak egy hitszegő nép méltó

büntetése lehet! Hogy milyen modern felszerelésű hadsereggel volt dolgunk, ezt csak most látjuk; mi szegény útszéli koldusok voltunk hozzájuk képest. Most Kánaán földjén vagyunk: liba, pulyka, malacz ezerszámra, bor hektoliterszámra, kávé, cukor, élelmiszer zsákokban garmadákban van minden faluban.»

«Mélyen tisztelt Elnök Úr! Utolsó levelem óta nagyot fordult kis világom kereke. Na pugaras, kék égű, langyos itáliai mélysik helyett hatalmas havasok, zuzmarás táj, hólepel mindenfelé. Utunk szép és érdekes volt. Egy hét alatt 150 kilométert tettünk meg! Ki hitte volna, hogy a háború negyedik évében is képesek leszünk erre. Hegyi dandárom keményen megállotta a sarat, hisz megjárta már kétszer Szerbiát, végigment Maczedónián, keresztül Albánián, elfoglalta Brassót, első volt Bukarest falai alatt, első volt a Doberdón, félévig védte a S. Michelét és ismeri a M. Gabriele poklát. De védte még a Bainsizza-fentérséget is, bevette Canalét, első volt Codroipónál a Tagliamentó partjain, s most döngetjük a Mt. Grappa kapuit.»

«Csodálatos érzés fog el, ha látom magam előtt menetelni hőseink hosszú csapatát. A monarchia minden nemzetiségéből valók a monarchia és Itália minden állatfajával. Mert együtt megy el előttem víg pipaszóval az 52-es pécsi gyerek vagy Baranya mákvirága, gomblyukában a requirált kacsá fejé, a finom polentával táplált kacsatest pedig a marsch alatt vedlik tollától. Óriás czók-mókot czipel hátán a bosnyák vadász s a mellett madzagon vonszolja maga után a szerzett olasz birkát. Jaj annak, ki el akarja venni tőle! Minden nadrágzsebből egy nagy chianti flaskó kandikál ki a szlavón fiúnál. Csak így győzi a strapat. Hát a csehek mit nevetnek? Mindegyiknek aczélsisakja teli van megkövesedett szilvalekvárral. De ha jömelek a fliegerek s tojásokat eregetnek reájuk, nagy lelki nyugalommal cserélik fel a sapkát a sisakkal. Feltűnő sok kutyát vezetnek pórázon a morvák. Uramfia, másnap egyetlen egyet sem látok! Hová lettek? megették! Hát a trén? Ez valóságos állatsereglet. Egy számár mellé egy nagy öszvér fogva, a ló mellet békésen bandukol a hatalmas friauli ökör s a vizeztrénkommandáns bosnyák káplár egy harásolt kerépkár hátáról vezényel, nem törődve azzal, hogy első kerekének nyolczasa nem teszi üzemképessé vasparipáját. Minden második kocsit egy pompás fogat, elébe fogva egy pár szürke csacsi, s ha a kocsit zárt, úgy biztosan teli van pulykával s kaczer kicsiny fekete olasz kakasokkal... Karácsonykor 1917.»

Rákosi százados harmadik levelének szövege pedig így szól:

«A kedves, lekötelező sorokért, valamint a jóleső szerencsekívánatokért, azok viszonzása mellett, hálás köszönetet mondok. Örülök,

hogy szerény betűvetésem egy kis népszerűségnek örvend. Kedves időtöltés számonra a levélírás, miután egy egészen más világban érzem magamat, körülvéve idegenekkel, de azért nem elhagyatva, mert tollam és lelkem mindig otthonosan érzik magukat. Egy teljes hónapig éltem fent a hegyek között legszűkebb törzsemmel. Rajtam és második vezérkari tisztemen kívül csak az én vígkedélyű ezredes brigadérosom és az első telefonostiszt osztották meg a kényszturista nem mindig kívánatos kenyerét. A többiek, parancsőrisztek, orvos és állatorvosfőnök, hadbiztosság, gazdasági hivatal, postamester, dandárfőpap, csöndér és mi egymás, mind lent maradtak a völgyben. Rajongó barátja voltam mindig a természetnek, élvezni tudtam mindenkor a szabad levegőt; az alföldi róna és a tenger varázsa nem maradt hatástalan rám. De szebbet, mint egy tündéri éjszakát 1600 méter magasságban, hóborította örvények között, holdvilágos csillagos ég alatt, elképzelni mindezeidig nem tudtam. A hókristályok milliárdjai csillognak mindenfelé; kis apró hólepte borókabokrok és fenyők, manók módjára gubbasztanak; ijesztő árnyékot ölt egy-egy kiálló sziklaorom. Holtnak, fagyottnak, élettelennek látszik minden, pedig alig egy kőhajításnyira néhol a föld alatt, néhol, sajnos, még a felszínen is élet lüktet; emberi lények élnek óráról-órára kék róka módjára, szűk kis sziklaodukban egymás mellett. Messziről semmi sem árulja el jelenlétüket, csak egy-két lépésre megközelítve őket láthatók azok az apró vérvörös jánosbogárkák, pislognak, élednek, halványulnak szüntelen. Tüzet gyújtani nem szabad, mert rögtön röpködnek az olasz robbanó csövek. Válasz reá egy kézigránát sortűz. Mit tesz mégis a leleményes bosnyák vadász? Aczélsisakja belését kiszedi, faszenet rak a fenekére, meggyújtja, fujja, szítja s lobogó tűz nélkül pislog a parázs. Így melegíti megdermedt ujjait, merít reményt és vigaszt a siralmas jövőre. Jánosbogárka csak csillogj, pislogj... Szilveszter naptára szerint újév napja következett; a természet is kivette részét az ünneplésből. Hatalmas hóvihar kerekedett s az azt követő dermesztő hideg örökké emlékezetessé tette a napot. Sok agyongyötört fáradt test kimerült és lelke elszállt, noha pislogott a jánosbogárka... Két napja lent vagyunk a völgyben. Asztalomon villanylámpa ég! Délelőtt a salzburgi vadászok zenekara térzenét adott... De most végére járok a papirnak. Meleg üdvözet... »

Közli: *Koschowitz Gyula*, honvédőrnagy.